

*Наталія ОРЛОВА,
Діана КУНДІУС*

ЕКСПЕРТИЗА МАРКУВАННЯ ФІТОЧАЇВ ІЗ ШИПШИНОЮ

На сучасному ринку України представлено широкий асортимент вітчизняних та імпортованих фіточаїв (трав'яних і фруктових) [1], які користуються попитом у споживачів завдяки своїм фізіологічним властивостям. Саме тому ця продукція повинна бути якісною та безпечною. А основною інформацією для пересічного споживача на тарі фіточаю є маркування.

Закон України № 2809-IV "Про безпечність та якість харчових продуктів" від 6 вересня 2005 р. забезпечує надійний правовий захист споживачів, а головне – регулює вимоги до продуктів харчування, зокрема до фіточаїв [2]. У нормативному документі прописано, що виробник повинен надавати достатню і правдиву інформацію щодо поживної цінності, складу, належних умов зберігання, рекомендацій для приготування харчових продуктів. Забороняється обіг продуктів, етикетування яких не відповідає цьому закону. Усі харчові продукти, що перебувають в обігу в Україні, етикетуються державною мовою. Однак в законі [2] містяться тільки загальні вимоги до всіх товарів. Саме тому виникла необхідність нового стандарту, який надавав би

© Наталія Орлова, Діана Кундіус, 2010

рекомендації щодо виконання виробниками вимог законодавства. У 2008 р. набрав чинності ДСТУ 4518:2008 "Продукти харчові. Маркування для споживачів" [3].

Мета роботи – проведення експертизи маркування фіточаїв із шипшиною різних торгових марок, які реалізуються в м. Києві.

Аналіз фіточаїв багатьох виробників засвідчив, що не всі дотримуються встановлених правил маркування.

Об'єкти досліджень – 11 зразків фіточаїв із шипшиною ТМ: *Карпатський чай, Карпатська лічниця, Домашній чай "На здоров'я"* (Україна); *Бесіда, Lipton, Принцесса Ява* (Росія); *Ahmad tea* (Англія); *Dilmah* (Шрі-Ланка); *Flosana Rosehip, Ekspres arbata* (Польща), *Herba* (Німеччина). Основа методології експертизи маркування – розроблення 5-бальної шкали згідно з вимогами ДСТУ 4518:2008 (табл. 1) [3].

Таблиця 1

5-бальова шкала оцінки маркування фіточаїв із шипшиною

Показник	Бальова оцінка			
	5 (відмінно)	4 (добре)	3 (задовільно)	2 і 1 (незадовільно)
Зовнішній вигляд	Маркування чітке, зручне для сприйняття, фон і написи не поглинають один одного	Маркування чітке, не зовсім зручне для сприйняття	Маркування не зручне для сприйняття споживачем	Нечітке маркування, фон і написи поглинають один одного
Назва продукту	Назва коротка, зрозуміла для споживача, вказана на лицьовому боці шрифтом більше 5 мм	Назва зрозуміла для споживача, вказана на лицьовому боці шрифтом 5 мм	Неконкретна назва, не зовсім зрозуміла для споживача, шрифт не менше 5 мм	Неконкретна назва, нанесена не на лицьовому боці, шрифт менше 5 мм
Зміст інформації	Однозначний, вичерпний, містить застереження та спосіб приготування. Вказано кількість пакетиків у споживчій тарі	Недостатній, не вказана кількість пакетиків у споживчій тарі	Неоднозначна інформація щодо способу приготування	Відсутні застереження. Наявність забороненої інформації ("екологічно чистий продукт" тощо)
Назва місцезнаходження виробника	Юридична та поштова адреси, телефон виробника, пакувальника, імпортера. Адреса потужностей виробництва	Юридична та поштова адреси виробника, пакувальника, імпортера, потужностей виробництва. Відсутні телефони	Юридична та поштова адреси виробника, пакувальника, імпортера. Відсутні адреси потужностей виробництва	Юридична адреса виробника. Відсутні адреси потужностей виробництва, пакувальника, імпортера
Маса нетто	Маса нетто чаю у споживчій тарі з допустимими відхиленнями та фільтр-пакета	Маса нетто чаю у споживчій тарі з допустимими відхиленнями. Відсутня маса фільтр-пакета	Маса нетто чаю у споживчій тарі з допустимими відхиленнями, які перевищують норму стандарту	Маса нетто чаю у споживчій тарі. Не вказані допустимі відхилення
Харчова та енергетична цінність	Харчова та енергетична цінність у ккал і кДж	Харчова та енергетична цінність у ккал або у кДж	Харчова та енергетична цінність. Відсутня інформація про вміст вітамінів	Енергетична цінність. Відсутні дані щодо харчової цінності

Показник	Балова оцінка			
	5 (відмінно)	4 (добре)	3 (задовільно)	2 і 1 (незадовільно)
Склад продукту	Зазначено всі інгредієнти в порядку зменшення їхньої частки; відсоток основного інгредієнта; наявність ароматизаторів ("натуральний" або "ідентичний натуральному"), харчових добавок, ГМО*	Зазначено повний склад чаю, але відсутній заголовок "склад"	Зазначено повний склад чаю, але порушено перелік інгредієнтів	Відсутнє уточнення щодо походження ароматизаторів. Не вказано назви харчових добавок, ГМО
Дата виготовлення, строк придатності, умови зберігання	Наведено дату виготовлення, фасування, строк придатності та умови зберігання (температуру і відносну вологість повітря)	Наведено дату виготовлення, строк придатності та умови зберігання (температуру і відносну вологість повітря)	Наведено дату виготовлення, строк придатності та умови зберігання (температуру або відносну вологість повітря)	Наведено дату виробництва. Відсутній термін і умови зберігання

Примітка. * ГМО – генетично модифіковані організми.

Результати експертизи маркування фіточаїв наведено у табл. 2.

Таблиця 2

Балова оцінка маркування фіточаїв із шипшиною різних торгових марок

Торгова марка	Зовнішній вигляд	Назва продукту	Зміст інформації	Назва місцезнаходження виробника	Склад продукту	Енергетична та харчова цінність	Маса нетто	Дата виготовлення, строк придатності, умови зберігання	Середня оцінка
<i>Lipton</i>	5	5	3	5	3	2	4	4	3.9
<i>Herba</i>	5	5	5	4	3	5	4	4	4.4
<i>Карпатський чай</i>	5	5	5	5	3	5	5	4	4.6
<i>Беседа</i>	5	5	5	5	3	2	4	4	4.1
<i>Домашній чай "На здоров'я"</i>	5	5	5	5	3	5	4	4	4.5
<i>Flosana Rosehip</i>	5	5	5	4	3	2	3	4	3.9
<i>Принцеса Ява</i>	5	5	5	5	3	3	4	4	4.3
<i>Карпатська лічниця</i>	5	5	5	5	3	5	4	4	4.5
<i>Ekspres arbata</i>	5	5	5	4	3	2	2	4	3.8
<i>Dilmah</i>	5	5	5	5	3	2	4	4	4.1
<i>Ahmad tea</i>	5	5	5	5	3	5	4	4	4.5

Зовнішній вигляд оцінено за чіткістю маркування, зручністю для сприйняття, наявністю вказівок щодо відкривання пакетиків тощо. За цим показником усі торговельні марки отримали максимальний бал і оцінені на "відмінно".

Назва продукту всіх торговельних марок розташована в зручному місці, добре читається, тому всі фіточаї за цим показником отримали теж оцінку "відмінно".

Недостатньо повна інформація була нанесена на споживчій тарі фіточаю ТМ *Lipton*. За способом заварювання чаю зауважень майже не було – тільки те, що більшість виробників не конкретизує кількість води, необхідної для приготування напою з найкращими споживними властивостями. Вважаємо за потрібне надавати таку інформацію. На маркуванні фіточаю ТМ *Lipton* є дані про тривалість його заварювання із вказівкою, що для плодів і трав цей процес довший, ніж для звичайного чаю. Проте час приготування зазначений такий, який необхідний для заварювання саме чаю, тому цей зразок отримав оцінку "задовільно".

За наданою інформацією щодо виробника товару були певні зауваження до фіточаїв ТМ *Herba*, *Ekspres arbata* та *Flosana Rosehip* – відсутні номери їхніх телефонів, – що зумовило оцінку "добре" цих зразків.

У результаті аналізу складу чаю виникли зауваження майже до всіх виробників. При виготовленні вітамінізованого чаю важливою інформацією є саме відсотковий вміст основного інгредієнта, який відповідно до нормативних документів повинен вказуватися в складі першим. Лише один виробник – ТМ *Flosana Rosehip* – чітко вказав відсотковий вміст шипшини, однак зазначення щодо ароматизатора не відповідає вимогам стандарту. Отже, за показником "склад продукту" всі досліджувані зразки фіточаїв оцінено на "задовільно".

Для харчових продуктів, які містять рослинні компоненти (фрукти, трави), на маркуванні необхідно відмітити їхню енергетичну й харчову цінність. У п'яти зразках із одинадцяти ця вимога дотримана в повній мірі, у ТМ *Принцесса Ява* зазначено лише енергетичну цінність, інші не вказують ні одної з них, що й відбилося на оцінках за цей показник.

При перевірці фактичної маси нетто та маси, вказаної на упаковці товару, встановлено відхилення від норми. Негативне відхилення 3.00 г (10%), що перевищує норми стандарту (ГОСТ 1938–90. Чай черный байховый фасованный. Технические условия), виявлено лише у фіточаї торговельної марки *Ekspres arbata*. Проте при зважуванні окремих пакетиків встановлено значну розбіжність у масі нетто. Вважаємо, що це є неприпустимим, оскільки від цього залежить певний вміст вітаміну С, який споживач сподівається отримати з однієї порції фіточаю з шипшиною. У фіточаю ТМ *Flosana Rosehip* середнє відхилення було від'ємним, тому поставлено оцінку "задовільно", а ТМ

Ekspres arbata – "незадовільно", оскільки, крім цього недоліку, на упаковці не відмічено допустиме відхилення ваги. Ця інформація не зазначена на багатьох зразках фіточаю, тому вони отримали оцінку "добре".

Термін зберігання фіточаїв із шипшиною становить від 12-ти до 24 міс. При наведенні інформації щодо умов зберігання більшість виробників зазначають відносну вологість повітря у відсотках, деякі (ТМ *Flosana Rosehip*, *Принцесса Ява*, *Ekspres arbata*, *Dilmah*) вказують лише "зберігання в сухому місці". Рекомендовану температуру зберігання надає тільки один виробник – ТМ *Flosana Rosehip*. Саме тому за цим показником всі зразки оцінено на "добре".

Отже, за результатами комплексної оцінки маркування найвищий середній бал (4.5 і 4.6) отримали ТМ *Карпатський чай*, *Домашній чай "На здоров'я"*, *Карпатська лічниця* та *Ahmad tea*, найнижчий (менше 4-х балів) – фіточаї ТМ *Flosana Rosehip*, *Lipton* і *Ekspres arbata*.

Таким чином, вважаємо за необхідне законодавчо встановити вимоги щодо маркування, які гарантують швидке розпізнавання та засвоєння інформації споживачами. Доцільно ввести спеціальні маркувальні символи безпечності та якості харчових продуктів. Бажаємо чітко розмежувати маркувальну й рекламну частини етикетки та споживчої тари.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кундіус Д. Асортимент фіточаїв на ринку України / Діана Кундіус // Товари і ринки. — 2009. — № 1. — С. 16—20.
2. Про безпечність та якість харчових продуктів : Закон України від 6 верес. 2005 р. № 2809-IV.
3. ДСТУ 4518:2008. Продукти харчові. Маркування для споживачів. Загальні правила. — К. : Держспоживстандарт України, 2008. — 40 с.